

Nr 216.

Av herr Nilsson, Theodor, m. fl., om vissa ändringar
i gällande bestämmelser rörande sjöpanträtt i fartyg
och frakt.

I den fortfarande gällande § 268 i sjölagen stadgas om sjöpanträtt i fartyg och frakt bland annat följande:

»Panträtt i fartyg och frakt tillkommer nedanstående fordringar:

4. fordringar, som grunda sig på förbindelser, vilka befälhavaren i denna sin egenskap ingått för fartygets behov, eller på uteblivet, felaktigt eller ofullständigt fullgörande av förbindelser, vilka redaren själv eller annan på grund av redarens fullmakt ingått och som skolat av befälhavaren i denna hans egenskap fullgöras, så ock fordringar för ersättning för skada, vilken vållats genom fel eller försummelse, som i 8 § sägs; befälhavarens fordran för vad han själv förskjutit för fartygets behov eller på grund av egen utfästelse för sådant ändamål nödgats utgiva; fordran å utbekommande av belopp, som någon jämlikt bestämmelsen i 220 § tredje stycket erlagt utöver vad å honom belöpt enligt fördelning, varom där sägs.»

I § 283 samma lag stadgas att fordran varom här är fråga upphör om icke genom stämning eller lagsökning betalning sökes inom ett år efter det fordringen till betalning förföll.

Uppenbarligen har från början avsikten med dessa prioritetsbestämmelser, varigenom vissa fordringar lämnats företrädesrätt framför inteckningar i fartyg, varit, att fartyg, som under resa anlöpte främmande hamnar och där behövde komplettera sina förråd eller verkställa reparationer, nödvändiga för resans fortsättande eller fartygets bevarande, men som saknade disponibla betalningsmedel, icke av denna anledning skulle bli hindrade fortsätta resan. Denna uppfattning vinner ytterligare stöd i avfattningen av motsvarande sjöpanträttsbestämmelser i § 267, punkt 5, i av riksdagen den 18 maj 1928 antagen lag avsedda att träda i stället för § 268 i den äldre lagen, vilken dock ännu ej av Konungen promulgerats, och vari särskilt föreskrives såsom förutsättning för sjöpanträtt att avtal varigenom fordran uppstått skall vara slutet av befälhavaren i denna sin egenskap utom fartygets hemort och med hänsyn till vad för fartygets bevarande eller för resans fortsättande vore nödigt. Tillämpningen av gällande sjöpanträttsbestämmelser har emellertid, åtminstone i vad gäller fiskefartygen, lett till säkerligen icke avsedda konsekvenser särskilt efter tillkomsten av Högsta Domstolens dom den 14 februari 1931 i mål mellan Göteborgs och Bohus läns lands- ting såsom inteckningshavare i fiskefartyget »Wirgo» av Grundsund och firman J. E. Lindbom i Lysekil, varigenom inköp av material till fiskred-

skap i Lysekil, beläget på cirka $\frac{3}{4}$ mils avstånd från fartygets hemort, Grundsund, ansetts medföra sjöpanträtt i fartyget, vid det tillfälle då befälhavaren — huvudredaren — företagit resan till Lysekil med fartyget, men däremot icke då motsvarande inköp gjorts då fartyget legat i Grundsund. Denna dom har ansetts prejudicerande av de myndigheter som haft att handlägga sjöpanträttsärenden.

Genom denna dom, som visserligen icke var enhällig, har sålunda dels hemortsbegreppet i vad gäller fartyg fått en ytterligt trång begränsning och dels inköp av fiskredskap och material till sådana och därmed nästan allt som köpes av en fartygsbefälhavare inrangerats bland de föremål, som konstituera sjöpanträtt.

Vid behandling inför domstol av skuldfordringsmål mot fartygsägare eller befälhavare yrkas nästan alltid sjöpanträtt, och då svarenden antingen uteblir eller erkänner kravet — om bestämmelserna för sjöpanträtt har han ofta ej större kännedom — tillerkännes fordringsägaren vanligen sådan rätt.

Göteborgs och Bohus läns landsting, som har att förmedla lån från fonden till fiskerinäringens befrämjande och i ett stort antal fiskefartyg som säkerhet för lånen innehåller in-teckningar, har sålunda stort intresse av huruvida sjöpanträtt föreligger men blir därvid icke i tillfälle att bevaka sin rätt. Även länsstyrelsen anser sig numera på grund av förutnämnda prejudikat böra vid fördelning av köpeskilling för exekutivt försålda fiskefartyg tillerkänna sjöpanträtt icke endast för olja och andra för fartyget nödiga utrustningsvaror utan även för fiskredskap eller materialier, varav fiskredskap skall tillverkas, lådor, is och annat som inköpes vid fartygens besök i sina vanliga avsättningshamnar, till och med för personliga utrustningspersedlar. Även för inköp inom fartygens hemortskommuner tillerkännes sjöpanträtt, i varje fall om inköpskällan är belägen på en annan ö eller annat samhälle än där fartygets ägare äro bosatta. Hemortsbegreppet har sålunda blivit ytterligt inskränkt eller snarast obefintligt.

Även om, såsom i en del fall händer, fordrade belopp avsättas såsom tvistiga, bli knappast förhållandena bättre. De enskilda posterna röra sig ofta om mindre belopp, och då utgången för båda parterna ter sig oviss, anser sig vanligen ingendera parten vilja riskera en rättegång, som skulle kosta mera än det ifrågavarande tvistiga beloppet rör sig om. Kunna parterna ej enas övergår nedsatta belopp småningom till staten.

Bestämmelserna om preskription ge även möjlighet till kringgående, vilket även i en del fall utnyttjas. Sålunda föreskrives beträffande sjöpanträtt, varom här är fråga, att denna rätt upphör ett år efter det fordringen var till betalning förfallen. Mera sällan förekommer, då det gäller fiskare, att gäldenären innehåller någon räkning eller annan skriftlig handling från tiden för leveransen utan räkning presenteras vanligen av leverantören i samband med kravets lagliga anhängiggörande, därvid denna är försedd med anteckning om förfallotid, 3 månader eller ibland längre tid efter leveransen. Huruvida sådan betalningstid överenskommits vid leveransen eller angivits senare för att rädda preskriptionstiden är ofta svårt eller omöjligt att utröna.

Även andra sätt att konservera sjöpanträtten kommer till användning. Fall ha inträffat, att sedan utslag, varigenom sjöpanträtt för viss fordran utdömts, utslaget icke verkstälts men leveranserna fortsatts. Genom dylikt förfaringssätt kan preskriptionstiden förlängas å praktiskt taget obegränsad tid (10 år).

Den osäkerhet och värdeförminskning av fiskefartygsinteckningarna, som blivit en följd av ovan relaterade förhållanden, har även medfört betydande olägenheter och svårigheter för fiskarna själva, enär det blivit allt svårare för dem att anskaffa borgen för fiskerilånen, sedan genom de under senare åren, vanligen genom åtgärder från fordringsägare som för sina fordringar haft eller gjort anspråk på sjöpanträtt, verkställda exekutiva försäljningarna sjöpanträttsbestämmelsernas vidgade tillämpning börjat bli mera allmänt känd.

Det är givetvis ifråga om fiskeflottan, som olägenheterna göra sig mest kännbara, enär exempelvis den huvudsakliga delen av bohuslänska fiskeflottan ofta — ibland flera gånger i veckan — besöker Göteborgs fiskehamn eller andra avsättningshamnar i länet och där avsätter sina fångster och gör sina uppköp av alla slags förnödenheter både för fisket och för mera personliga behov. Även vid reparationsverkstäder i orterna, hos oljeleverantörer, redskapshantverkare i hemorterna eller deras närhet uppkomma dylika fordringar med anspråk på sjöpanträtt, vilka vanligen godkännas. Inteckningshavaren kommer ofta efter de flesta andra anmälda fordringarna.

Vissa olägenheter liknande de ovan för hemmahamnarna uppstå även i en del utländska hamnar, i Norge, Danmark och England, där delar av den svenska fiskeflottan vissa tider hava sina baser och avsätta sina fångster och göra sina uppköp, men dessa olägenheter äro betydligt mindre framträdande och en ändring av panträttsbestämmelserna gent emot utlandet torde vara betydligt svårare att genomföra såsom beroende av konventioner med främmande makter. Därom synes vittna den uteblivna promulgationen av 1928 års lag. Ändringar gällande det egna landet borde däremot vara lättare att genomföra. Förhållandena kompliceras även därav, att befälhavaren och huvudredare för fiskefartygen ofta är en och samma person eller, där så ej är fallet, huvudredaren likväl tillhör besättningen.

Av vad ovan anförts torde framgå att, såvida inteckningar i fartyg eller i varje fall i fiskefartyg skola behålla något reellt värde såsom säkerhet för lån, sjöpanträttsbestämmelserna måste förtydligas eller, i de avseenden sådant erfordras, ändras så att panträtten endast kommer att omfatta sådana av befälhavaren i denna hans egenskap under resa utom fartygets hemort ingångna avtal om reparationer eller leveranser, som avse att rädda fartyget ur iråkat nödläge ifråga om material eller förnödenheter, nödvändiga för fartygets bevarande eller resans fortsättande, och sålunda icke kommer att omfatta inköp av normala förnödenheter för fartyget eller fisket eller för rent personliga behov, som göras i hemorten eller de vanliga avsättningsorterna.

Mera bestämda och vidgade bestämmelser om vad som menas med hemort äro även nödiga så att t. ex. icke ett fartyg hemmahörande å Hönön,

som repareras å det någon kilometer därifrån belägna varvet å Hälsö, kan anses såsom reparerat under resa utom hemorten o. s. v.

Vidare äro sådana bestämmelser av nöden, att icke sjöpanträtt kan konserveras. Härför torde bli nödvändigt att tiden för sådan rätts upphörande räknas från leveransdagen och icke såsom nu från förfallodagen, varjämte utslag å sjöpanträtt bör verkställas inom viss kort tid om rätten skall behållas.

Ifall dylika ändringar skulle möta svårigheter att få genomförda gentemot främmande makter, vore de ojämförligt största missförhållandena avhjälpda genom särbestämmelser gällande det egna landet. En viss osäkerhet har även uppstått, huruvida rättegångskostnader, som tilldömts en borgenär i sjöpanträttsmål, jämväl skola utgå med samma förmånsrätt. Även ifråga härom vore tydliga bestämmelser av nöden.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om utarbetande av förslag till förtydliganden av gällande sjöpanträttsbestämmelser eller ändringar att tillämpas inom landet, sålunda, att klart framgår att förutsättningen för sjöpanträtt i fartyg är av befälhavaren i denna sin egenskap under resa, utom fartygets hemort, slutet avtal eller träffad åtgärd med hänsyn till vad för fartygets bevarande eller resans fortsättande varit nödigt, men att därifrån uteslutes mera normala eller förutsedda utgifter såsom, vad särskilt angår fiskefartyg, inköp å dess vanliga avsättningsorter av lådor och is, fiskredskap eller materialier till sådana redskap och dylikt eller med andra ord så att icke inteckningshavares förmånsrätt kommer att placeras efter vanliga utgifter för näringsens bedrivande eller s. k. affärsutgifter;

att hemortsbegreppet klart definieras och vidgas;

att preskriptionstiden kommer att räknas från leveranstiden och icke från en mer eller mindre godtyckligt vald förfallotid; samt

att förhindra sjöpanträtts konserverande genom bestämmelser att utslag, varigenom sådan rätt tillerkänts fordringsägare, skall inom viss kort tid verkställas, vid äventyr att sjöpanträtten eljest upphör.

Stockholm den 23 januari 1936.

Th. Nilsson.

Gunnar Sanne.

John Gustavson.

Sigfrid Hansson.

K. I. Sköldén.